

PAPER DETAILS

TITLE: Islamci STK`larda Din-Siyaset Iliskisine Etnometodolojik Yaklasim: Akdeniz Dayanisma Platformu (ADAP) Örneği

AUTHORS: Bahset KARSLI,Izzet YILMAZ

PAGES: 3-27

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2080126>

İslamcı STK'larda Din-Siyaset İlişkisine Etnometodolojik Yaklaşım: Akdeniz Dayanışma Platformu (ADAP) Örneği

An Ethno-Methodological Approach To Religion-Politics Relationship In Islamic Ngos: The Case Of The Mediterranean Solidarity Platform (ADAP)

Bahset KARSILI – İzzet YILMAZ

Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı/Assoc. Prof., Akdeniz University, Faculty of Divinity, Department of Sociology of Religion, bkarsli@akdeniz.edu.tr, Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-6810-0900>

Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı/Akdeniz University Social Sciences Institute, Department of Sociology of Religion, 07izzetyilmaz07@gmail.com, Orcid ID: 0000-0003-3094-0637

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü – Article Type	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi – Date Received	14 Kasım / November 2021
Kabul Tarihi – Date Accepted	25 Aralık / December 2021
Yayın Tarihi – Date Published	31 Aralık / December 2021
Yayın Sezonu	Aralık Özel Sayı
Pub Date Season	December Special Issue

Atıf / Cite as: Karşı, B.-Yılmaz, İ., (2021), İslamcı STK'larda Din-Siyaset İlişkisine Etnometodolojik Yaklaşım: Akdeniz Dayanışma Platformu (ADAP) Örneği/An Ethno-Methodological Approach To Religion-Politics Relationship In Islamic Ngos: The Case Of The Mediterranean Solidarity Platform (Adap). *Turkish Academic Research Review*, 6 (4), 3-27. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr/issue/67631/1023255>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr>

Copyright © Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey. All rights reserved.

İslamcı STK'larda Din-Siyaset İlişkisine Etnometodolojik Yaklaşım: Akdeniz Dayanışma Platformu (ADAP) Örneği¹

Bahset KARSLI - İzzet YILMAZ

Öz

Din ve siyaset ilişkisi hem teorik düzlemde hem de dönemsel analizlerde zengin bir literatüre sahip konu olmuştur. Bu yönüyle konunun problematik boyutu ve ürettiği sosyal organizasyon, kadim olduğu kadar modernidir de. Devlet, laiklik, sivil toplum, hilafet ve pozitif hukuk gibi kavramsal setle analiz edilen din ve siyaset ilişkisi, oldukça sorunlu içeriğe sahip olmanın yanında ideolojik riskler de barındırmaktadır. Özellikle modernite sürecinde dinin, sosyal hayat ve yönetim erkindeki etkinliğinin zayıflamasıyla birlikte bu problematik alan daha da girift bir hal almıştır. Çalışmamız kültürel veya siyasal tonlu İslamcılık paradigmasına sahip İslamcı sivil toplum kuruluşları örneğinde din ve siyaset ilişkisini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Antalya merkezli sivil toplum kuruluşlarından 24 farklı STK'nın bir araya gelerek oluşturdukları Akdeniz Dayanışma Platformu (ADAP) kasti (amaçsal) örneklem olarak seçilmiştir. Platform çalışmalarına etkin katılan ve platformda karar verici pozisyonundaki üyelerinden 23 kişiyle yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle veri toplanmış ve elde edilen veriler etnometodolojik yaklaşımla analiz edilmiştir. İslamcı STK'lar olarak adlandırılan bu kuruluşlarda faaliyetlerinin içeriği, kimliksel tanımlamaları, devlet tasavvurları, mali kaynak temininde devletle ilişkileri, politik süreçlere ilişkin pozisyonları, laiklik algıları, 28 Şubat ve cari iktidarla ilişkileri bağlamında veriler toplanmıştır. Bu kategoriler din ve siyaset ilişkisine yönelik parametreler üretmeyi de hedeflemektedir. Platform üyelerinin kimliksel beyanlarında İslamcılık, muhafazakârlık ve milliyetçilik kavramları ön plana çıktığı; kendi söylemlerini oluşturmada özgür olmayı hedeflemekle birlikte toplumsal gündem ve cari siyasal iktidarla örtüşebildikleri gözlemlenmiştir. 28 Şubat'ın ürettiği mağduriyetler her ne kadar cari iktidarla giderilmiş olsa da travmatik görünüm taşıyan 28 Şubat algısının bugünkü politik ve toplumsal uygulamalara yönelik sukut etmeyi sağladığı, kazanımları kaybetme korkusu ürettiği ve eski günlere dönme kâbusu hissettirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum, Din-Siyaset, İslamcı STK, Akdeniz Dayanışma Platformu, Etnometodoloji

¹ Bu makale, “Din-Siyaset İlişkisi Bağlamında İslami Sivil Toplum Kuruluşları: Akdeniz Dayanışma Platformu (Adap) Örneği” adlı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

An Ethno-Methodological Approach to Religion-Politics Relationship in Islamist Ngos: The Case of the Mediterranean Solidarity Platform (ADAP)

Abstract

There is a very rich literature on the subject of religion and politics, each as an independent subject and with periodic content. Especially in the process of modernity, with the weakening of the effectiveness of religion in social life and administrative power, this problematic area seems to have become even more complex. In this comparison, the ancient theme is associated with the function of legitimization. However, the most intense discussions regarding the relationship between religion and politics as an *issue* is related to the process of modernity. The conceptual set in which the relationship between religion and politics is discussed consists of mainly the concepts as the state, secularism, civil society, caliphate and positive law. Our article aims to analyze the relationship between religion and politics in the sample of Islamic non-governmental organizations having a cultural or political toned Islamism paradigm. The Mediterranean Solidarity Platform (ADAP), which was formed by 24 different NGOs centered in Antalya, was chosen as the purposive sampling. Data were collected with a semi-structured interview technique from 23 people who actively participated in the platform activities and were in the decision-making position of the platform, and the obtained data were analyzed descriptively. From these organizations, which are called Islamist NGOs, data were collected about the content of activities, identity definitions, state perceptions, relations with the state in the provision of financial resources, positions on political processes, perceptions of secularism and caliphate, February 28 era, and relations with the current government. It's observed that the concepts of Islamism, conservatism and nationalism come to the fore in the identity statements of the platform members; and that platforms' discourses overlap with the current social agenda and political power while aiming to determine their own discourses independently. Although unjust treatment caused by February 28 have been relieved by the current government, it is observed that the perception of February 28, which has traumatic appearances, leads to keep silent towards today's political and social practices, produces the fear of losing gains, causes feeling of a nightmare to return to the old days.

Keywords: Civil Society, Religion-Politics, Islamist NGOs, Mediterranean Solidarity Platform (ADAP), Ethno-Methodology

Structured Abstract

The relationship between religion and politics is a subject with a rich literature in both theoretical and periodic analysis. In this respect, the problematic dimension of the religion-politics relationship and the social organization it produces are as modern as they are ancient. Although there were tensions in the common cluster of religion, political sphere and social life in ancient times, it can be said that the mutual legitimation function also had a relative atmosphere of reconciliation. While the relationship ground of religion and political sphere evolved from the ground of differentiation to separation and conflict with modernity, the problematic areas of this relationship showed themselves in topics such as secularism, state, enlightenment, republic, positive law, civil society, secularism. In other words, the history of the discussion of the religion-state relationship as an issue is a process that begins with the history of modernity. Non-Governmental Organizations, as a civil space and organizational form, have the potential to produce important content on the religion-politics relationship.

Although the philosophical discussion of civil society is taken as far as Aristotle, the concept of civil society in today's sense is the concept of the 17th-18th century. The concept of civil society is industrial society and capitalism in economic terms; Politically, it contains contents related to the city/urbanization such as 'individual', 'citizen', 'government', 'civil law' with the effects of the British and French revolutions, as well as capital accumulation, market economy, free competition and limited state, which are prominent in the modern world. Civil society power relationship; Institutionalization processes in the sense of non-governmental, non-state formations, economic and social regulations took place at the beginning of the 19th century. Discussion topics of the modern period; There have been neoliberal approaches, namely the weakened or downsized state, and strong civil society ideas as an alternative. The institutionalization process of civil society, which came to life in Western Europe, has a desire to dominate by spreading it to eastern countries. The origin of the discussions on the content of religion-state relations, which is the basis of civil society power relations; whether religion proposes a state and a form of government. In the atmosphere created by the political, economic and intellectual crisis of the Ottoman Empire in the 18th and 19th centuries, the work of orientalist, and the admiration of the west by ambassadors and Muslim intellectuals educated in the west; development, the obstacle to progress; They feel that they have a religious belief, way of life and way of thinking. The result of this thought was the Turkish-Modernism that Ziya Gökalp tried to systematize. The imposing and radical character of the demands for social change, which Turkish modernism tried to create with laws and security measures, caused the implicit activities of the Islamists until the 1990s. The 90s allowed them to enter the institutionalization process. Another stakeholder of civilianization is Islamist NGOs.

In our study, the Mediterranean Solidarity Platform (ADAP), one of the Islamic NGOs with a cultural and/or political-toned Islamism paradigm, was chosen as a sample in order to point out the problematic areas of the civil society power relationship. The Mediterranean Solidarity Platform (ADAP), formed by 24 different NGOs based in Antalya, was chosen as the deliberate sample. Data were collected with the semi-structured interview technique from 23 members of the platform who actively participated in the activities of the platform and were in the position of decision makers on the platform, and the obtained data were analyzed with an ethnomethodological approach. In these organizations, which are called Islamist NGOs, data were collected in the context of the content of their activities, their identity definitions, their conceptions of the state, their relations with the state in the provision of financial resources, their positions on political processes, their perceptions of secularism, their relations with February 28 and the current government. It is also aimed to produce parameters for the relationship between religion and politics from these categories.

It has been observed that although Islamic NGOs aim to organize the organization of the civil sphere with a civil philosophy on the theoretical plane, starting from a relatively autonomous and civic perspective of the social spheres against the public authority, they cannot get rid of ideological, religious and political baggage in practice. Examples such as the ideological baggage of NGOs, their functions of providing infrastructure for political maneuvers, and the transformation of mass terrorist activities into a legitimation tool have made the originality and specificity of civil perspectives or non-governmental organizations a matter of debate. Problems seen in the civil society-government relationship on the basis of religion-politics relationship; Mediterranean Solidarity platform (ADAP), which constitutes our sample, can be seen as the projection of the philosophical acceptance that can be expressed as Islamism of the 18th century religion and politics debate. However, the effects of social change The Classical period Islamist discourses of

non-governmental organizations, with their desire for legitimacy, recognition, efficiency and effectiveness in the public and social sphere; it is understood that it necessitates the changes from Islamism to conservatism, conservative-prudent, conservative-nationalism discourses. Ideological acceptances of the non-governmental organizations that make up the sample, which overlap with the discourses of the government (conservative generation, religious generation, protection of the family structure, territorial integrity of the country, etc.), direct or indirect bureaucratic created by the political power, fears of losing economic gains, the impositions of the secular mentality and the traumas caused by the February 28 process. The ongoing subconscious effects have formed the political articulation and the justification for the legitimation of the articulation. The opportunities offered by political articulation, the ability of NGOs and their representatives to develop discourse and action together despite their differences, reinforced the civil society-political solidarity in order to create social and political impact. In order for NGOs to continue their activities; In terms of their accepted statutes and financial resources, they demand to be inspected by the state by civilian teams who have the philosophical equipment of civility conditions. The fact that the activities of Islamic NGOs, which were interrupted during the February 28 process, met with the AK Party government for the first time as a result of legal and administrative conveniences, caused a state-political power separation in the worlds of mind. In this way, social segments that were almost terrorized by the alienating and imposing westernization/secularization ideology ensured the adoption of democratic and secular institutions with the equality of opportunity and inclusive approach offered. Islamist NGOs. The ideas of the "Islamic state" that they created with reference to the period of the Prophet, the "Medina society" as the ontological ground of their understanding of civility, and the example of the first Muslims taking refuge in the kingdom of the Negus, "is the religious justice of the state" in the modern period, has turned into a secular institutionalization that observes our law and we do not see any objections in living together.

Giriş

İnsanlık tarihinin en eski sosyal organizasyonu olan siyaset ve din ilişkisi birbirlerine etki boyutu, meşrulaştırım aracı, ayrışma noktaları, otoriteye kaynaklık oluşturmaları, kamusal-özel alan, laiklik, aydınlanma, cumhuriyet, hilafet gibi kavramlarla incelenmiştir. Yine din ve siyaset ilişkisi devlet modellemeleri, kamusal özel karşılaştırmaları, kimliksel ve toplumsal talepleri, gündelik hayat sosyolojisi, otoritenin kullanım yetkileri, modern dönemde sekülerlik, dinin yetki alanının daraltılması şeklinde geniş içeriklere sahip kuramsallığa tekabül etmektedir. Modernite süreciyle din-siyaset ilişkisi ontolojik ve epistemolojik zeminde çok daha girift hal almıştır. Batı düşünce tarihinde cereyan eden Rönesans, reform, sanayi devrimi, endüstrileşme, Aydınlanma, Fransız İhtilali gibi tarihsel süreçler, dinin kamusal ve epistemik alandan çekilmesi aşamalarına tekabül etmekte olup dinin bir *mesele* şeklinde konumlandırılması olarak okunabilmektedir (Gordon, 2015: 35-51). Bu anlamda kadim dönemde dinle siyasalın görece ortak hareket etmeleri olağan

iken modernleşme sürecinde kesişim alanları daha çok farklılaşmaya; konu özelinde ise yer yer çatışmaya evrildiği gözlemlenmiştir.

Din ve siyaset ilişkisi ilk çağlara kadar götürülebilir ve görece toplum ortak noktasında bu ilişki olağan kabul edilmiştir. İlk çağlardan itibaren iktidar erki kutsala dayandırılmak suretiyle yapılmıştır. Eski Mısır ve Roma bunun en tipik örnekleridir. Yönetene itaat, kutsala itaatle eş değerde görülmüş, yönetimdeki oluşum din olgusuyla birleşerek kutsal devlet tipolojilerinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır (Uslu, 2004: 235-250). Din ve siyasetin böylesi bir zeminde ortak alan üretmeleri hem dinin hem de siyasetin toplum organizasyonu şeklindeki ontolojik zemininden dolayı kaçınılmaz gözükmektedir.

Modernite sürecinde devletin yönetiminin siyasal aklında dinin gerekliliği veya devletin pratik uygulamalarında din kurallarının etkisinin olup olmadığı noktasında tartışılması yoğunlaşmıştır. 18. yüzyıl tartışmalarına atıf anlamında Calvin, Luther, Bossuet gibi ilahiyatçılara göre *devletin dinden bağımsız bir varlığı yoktur ve devlet dinden neşet eden ilkeler ve normlar uyarınca hayat bulan bir kurumdur* ifadeleri önemli görülmektedir (Köktaş, 1997: 42-43). Yani devlet bir kilise devletidir ve siyasal iktidara yani devlete karşı çıkmak adeta Tanrı'ya karşı çıkmakla eş anlamlıdır. Bu tecrübenin Hristiyan dünyada Yahudi ve İslam dünyasına göre daha erken olduğu ve metin-toplum ilişkisi bağlamında görece daha sonuç alınabildiği de unutulmamalıdır (Atay, 2012: 79-100). Diğer taraftan Machiavelli, Hobbes, Montesquieu ve Rousseau gibi düşünürler siyaset-din ilişkisinin gerekliliğine inanmakla birlikte; siyasetin din üzerindeki üstünlüğünü savunmaktadırlar. Machiavelli'e göre gerekli olan bir devlet dinidir; Hobbes'a (1998) göre din sadece insanlara değil topluma ve bilhassa devlete de lazımdır; Rousseau'ya göre de iyi bir yurttaş, sadık bir vatandaş oluşturabilmek için sivil bir dine ihtiyaç vardır; J. Locke'e göre din ile siyasetin ayrılması ve kilisenin devletin karşısında bağımsız kalması gerekir; Tocquevilli'ye göre, devlet din konusunda yetkisizdir ve dinin özgürleştirilmesi ve özerk bir alana sahip olması gerekmektedir. Bu da demokrasinin gereğidir (Rousseau, 1999; Vergin 2003: 23-24; Fırlalı, 1997: 13-15; Köktaş, 1997: 42-43).

Din ve siyasal ilişkisinde önemli bir kavram ise sivillik, yani sivil toplumdan hareketle sivil toplum örgütlenmeleridir. Üzerinde ittifak edilen bir tanımlanması olmamakla birlikte sivil toplum kavramı Türkçe'ye Fransızca'dan geçmiş, Batıdaki medeniyet/şehirlilik sürecine göndermeler taşıyan sivil terimine dayanmaktadır (Sunar, 2018: 1). Fransızca-Türkçe sözlükte (Sociétés non

Gouvernementales) Bir sivil toplum kuruluşu, devlete veya uluslararası kuruluşlara ait olmayan, kâr amacı gütmeyen, kamu yararına çalışan, uluslararası hukukun öznesi olacak bir statüye sahip olmayan derneklerdir. Genellikle bu terim, özel fonlarla finanse edilen kâr amacı gütmeyen tüzel kişiliklerdir. Bu bağlamda bir STK'yı tanımlayan ana kriterleri olarak şu noktalar ön plana çıkmaktadır: Eylemin kâr amacı gütmemesi, mali bağımsızlık, siyasi bağımsızlık, kamu yararına olma özelliği taşımasıdır. STK, hükümet olmasa da ulusal veya uluslararası alana müdahil bir tüzel kişidir. Uluslararası Kızılhaç Komitesi, her ne kadar devletler karşısında melez bir statüye sahip olsa da STK'ların atası olarak kabul edilmektedir.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Organisation_non_gouvernemental (Erişim tarihi: 20. 11. 2021).

Sivil toplumun kavramsal kökleri MÖ 384'te doğmuş olan Aristoteles'e kadar götürülüyor. Aristoteles, "politika" adlı eserinde özel mülkiyet, aile ve kölelik konularını ele almıştır. "İnsan tabii olarak toplumsal bir hayvandır ve insan tabiatının kendisine bahşettiği istidatları ancak toplum içinde ve onun sayesinde geliştirebilir" der (Mosca, 2019: 38-46).

Sivil toplum terimi Adam Ferguson'dan aktarımla, günümüzdeki anlamıyla kullanımı; İÖ. 1. yüzyılda Cicero'nun terime yüklediği anlamları; kentleşme, yasallaşma ve uygar siyasal hayat vurgularını da içerecek şekilde 1400'lü yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. "Terim, uygarlık ve kentsellik, yurttaşıl katılım (sivil yasalar uyarınca yaşama ve yönetilme), sivil yaşam, ticari ve sanatlara ilişkin çağrışımları" içeriyor. Adam Ferguson'a göre 1400'lerde sivil toplum bugün kullanılan hükümet dışı, devlet dışı oluşumlar, iktisadi ve toplumsal düzenlemeler anlamında değil, siyasal topluma eş anlamda kullanılmaktadır (Miller vd., 1994: 288).

Bugün sivil toplum kavramı, 17. ve 18. yüzyıl Avrupa'sının toplum yapısındaki iktisadi ve siyasal değişimlerine paralel olarak gelişen yani iktisadi anlamda sanayi toplumu ve kapitalizm; siyasal anlamda İngiliz, Fransız devrimlerinin etkileri ile 'birey', 'vatandaş', 'hükümet', 'medeni hukuk' gibi şehir/şehirleşme ve aynı şekilde modern dünyada öne çıkan, sermaye birikimi, pazar ekonomisi, serbest rekabet ve sınırlı devlete ilişkin içerikler taşımaktadır (Çaha, 2012: 99).

Alanyazında ve teorik düzlemde din-siyaset, din-devlet ve sivil toplum konularının çok geniş olduğu aşikardır. İslami referansla sivil toplum faaliyetlerini ifa eden STK'lar özelinde konuyu ele almanın ve din-siyaset ilişkisine yönelik

analizlere parametre oluşturmayı hedeflemenin daha metodolojik olacağı kanaatindeyiz. Bundan dolayı çalışmamızın en temel amacını, 24 farklı sivil toplum kuruluşunun bir araya gelerek teşekkül ettirdikleri Akdeniz Dayanışma Platformu (ADAP) örnekleminde İslamcı STK'ların din, siyaset, kimlik, toplumsallık algılarını analiz etmek oluşturmaktadır. Bu temel amacın yanında cari iktidar süreciyle ilişkilerinin, platform üyelerinin farklı iktidar süreçlerinde değişen din-siyaset algılarının, mali kaynak problemlerinde iktidarla kurulan irtibatların kamu otoritesine yönelik bakış açılarını ve kimlik algılarının dini, ideolojik, siyasal kesişim noktalarının ortaya çıkartılması da amaçlanmaktadır.

Yukarda belirlenen amaçları gerçekleştirmek, veri toplama rehberi oluşturmak ve toplanan verileri din-siyaset ilişkisine yönelik içerik üretecek şekilde kategorilendirmek için nitel paradigmaya dayalı olarak çalışmanın temel problemleri şunlardan oluşmuştur: Akdeniz Dayanışma Platformunun (ADAP) düşünsel arka planın din-siyaset tasavvuruna nasıl bir etkisi vardır? Platform üyelerinin kimlikssel tanımları ve bu tanımlamalardaki kimlikssel geçişlerin düşünsel ve dönemsel etkisi nasıldır? Kimlikssel tanımlamalarda kullanılan ideolojik tutumların sivil toplum kuruluşlarındaki faaliyetlere nasıl etkisi olmuştur? Sivil bir söylem geliştirmede kuruluşların mali kaynak problemlerinin nasıl bir etkisi vardır? Din ve devlet tartışmalarındaki laiklik, hilafet, İslami devlet gibi algılarında dönemsel iktidarların iz düşümleri nelerdir? Yerel platform olmalarına rağmen evrensel bir retoriğe sahip olmalarında felsefi ve teknolojik gereklerin etkisi var mıdır? Çalışma yöntemine uygun olarak kaleme alınan bu sorular aynı zamanda din-siyaset, din-devlet ve sivil toplum kuruluşları-otorite karşılaştırmalarının problematik yönünü de ifade etmektedir.

Çalışma nitel paradigmaya dayalı yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle toplanan veriler insanların günlük hayatta karşılaştıkları deneyimleri nasıl anlamlandırdıkları ve *üyelerin kendi toplumsal dünyalarını anlamadaki yöntemleri* olarak ifade edilebilen *etnometodolojik* analizle yorumlanmıştır (Garfinkel, 1967; Coulon 2010: 27-40; Wallace ve Wolf, 2012: 359). Makale, 24 farklı sivil toplum kuruluşundan oluşan Akdeniz Dayanışma Platformu (ADAP) temsilcilerinden amaçlı örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. ADAP ve ADAP 'ta temsil ettikleri STK'larda etkin görev yapan, karar alıcı yetkiye sahip olan veya STK'ların kendilerini temsil edebilecekleri belirtilen 23 platform üyesinden veri toplanmış ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Mülakat yapmayı kabul etmeyenler zorlanmamış ve kabul etmeme gerekçeleri de din-siyaset ilişkisinin içeriğine dair; İslami STK'larda ifade özgürlüğü açısından önemli bir veri olarak gözlemlenmiştir. Bu

anlamda çalışma, 24 farklı sivil toplum kuruluştan oluşan Akdeniz Dayanışma Platformu (ADAP) üyelerinden yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle toplanan sorulara verdikleri cevaplar ve mülakat yapılan Şubat-Mayıs 2020 zaman aralığıyla sınırlandırılmıştır. Özellikle Siyasal İslamcı iktidar süreçlerinde sivil söylemin ne kadar mümkün olduğunun sorgulanması adına önemli bir örneklem olduğu düşünülmektedir.

Akdeniz Dayanışma Platformu (ADAP)'ın Kuruluşu, Amaçları ve Zihni Arka Planı

Kısaltması ADAP olan Akdeniz Dayanışma Platformu Antalya özelinde 24 farklı STK'nın bir çatı kuruluşu olarak faaliyet icra etmektedir. Bu bağlamda platformun internet sitesine bakıldığında “Hakkımızda” kısmında şu ana başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir:

Faaliyetleri Antalya ve ilçeleri ağırlıklı olmakla beraber zaman zaman ulusal ve uluslararası alanlarda da kendini göstermiş olan platform 2004 yılında kurulmuştur.

Misyonu: Ülkede ve dünyada kalıcı bir barışın sağlanması, tüm insanlık hak ve özgürlüklerinden yararlanması için çalışmak, toplumun meşru her türlü hayati, iktisadi ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı olmak ve bunun için gerekli sosyal çalışmalarda bulunmak.

Kim tarafından, kime karşı yapılırsa yapılsın her türlü haksızlık, milli ve manevi değerlere hakaret ve tecavüze karşı yasal ortamda mücadele vermek ve zor durumda kalanlara yardım etmek.

Başta çevre olmak üzere tarihi, kültürel, turistik bölge ve eserlerin korunması, halka tanıtılması, milli ve manevi kültüre kazandırılmasını sağlamak.

Toplumda yardımlaşma ve dayanışmanın tesisi ile kişiler arasındaki kültürel, ahlaki ve milli birlikteliğin teminini sağlamak, bireylerin milli, ilmi ve manevi açıdan bilinçlendirilmesine katkıda bulunmak.

Ülke meselelerinde diğer platform, federasyon, konfederasyonlar ve benzeri STK'lar ile hareket ederek, milli ve manevi değerlerin korunması ve geleceğe taşınması yönünde çaba göstermek.

Kadın ve aile yapısını, toplum içindeki konumunu güçlendirmek amacıyla her türlü eğitim kültür ve sosyo-ekonomik yönden çalışmalar yapmak.

Yurt içinde ve yurt dışında her türlü kültürel, sanatsal, dayanışma ve yardımlaşma organizasyonları yapmak ve organizasyonlara katılmaktır <http://www.adapplatformu.org/hakkimizda/> (erişim tarihi: 10.04.2020).

Platform sitesinde kendisini tanımlarken kullandığı kavramları incelediğimizde ülke ve dünyada barışın sağlanması, hak ve özgürlükler, milli ve manevi değerler, kadın ve aile gibi ‘evrensel niteliğe’ sahip kavramlar dikkati çekmektedir. *Fikir/Düşünce* boyutunda platform, özel bir konu ve alanla sınırlı olmadığı, ulusal ve uluslararası alanda geniş bir yelpazede faaliyetlere açık olduğu gözlemlenmiştir. Akdeniz Dayanışma Platformunun kimliksel tanımlaması bu bağlamda ele alındığında; platformun kendisini ortaya koyarken kapsamlı bir tanım yaptığı ve üyesi olan tüm yerel ve ulusal STK’ların faaliyet alanlarını göz önüne alarak her birine göndermelerde bulunarak STK’ların platformda kimliksel izdüşümlerinin yansıtılmaya çalışılması dikkat çekmektedir.

Platformun faaliyetlerini gerçekleştirme için takip ettikleri yöntem, genel işleyiş ilke ve uygulamaları, geçmiş dönem başkanlarından eğitimci E. Aslan’ın beyanlarından şu şekilde olduğu anlaşılmaktadır:

Platform önceden belirlenmiş bir zaman ve mekânda her ayın ilk pazar günü kahvaltı ile başlar ve öğle vakti saat 13.00’da biter. Toplantı yeri her ay toplantı sonunda karara bağlanır. Toplantı yönetim şekli *başkanlık ve sekreterlik* şeklindedir. Toplantı gündemi, içinde bulundukları ayın gerekleri veya ihtiyaçları dikkate alınarak birkaç gün önceden platform başkanlığına bildirilir ve önemine göre ilk on madde üzerinden değerlendirilmeye alınır. Toplantının her ay ortak olan maddesi bir sure tanıtımı ve genel bir yorumunun yapılmasıdır. Her STK, düşüncesini özgürce ve kendi özgüllüğü içinde beyan edebilir. Kararlar genellikle ittifakla alınıyor fakat kararlara katılmama hakkı tüzüklerinde güvence altına alınmıştır ve kararlara onayı olmayan sivil toplum kuruluşları imzalarını çekme yetkisine sahiptir.

Bu alınan karardan çekilme yetkisi, ayrışmanın başlangıcı olmaktan ziyade platformda bir arada kalmalarının güvencesi olarak görülüyor. *Siyasal duruşlarını İslami perspektif* olarak tanımlıyorlar. Platformun aylık toplantılar dışında on beş günde bir alanında uzman gördükleri kişilerle beyin fırtınası toplantıları ve yılda bir STK’ların tüm üyelerinin katılımına açık toplantı ve sosyal faaliyet organizasyonları *rutinleri* olduğu beyan edilmiştir.

Platforma üye 24 STK’nın her birinin özelde yürüttükleri faaliyetleri olmakla birlikte platformla (ADAP) faaliyetlerine *güç ve etkililik* katma arzusu taşıdıkları gözlemlenmiştir. Genel olarak; eğitim, yardımlaşma, sosyal sorumluluk, çevre koruma ve geliştirme, gençlere dönük sosyal etkinlik gibi farklı alanlarda

faaliyet gösteren STK'lar, faaliyetlerini icra ederken karşılaştıkları sorunları çözmeye kamusal ve sosyal alanlarda tek başına yetersiz kalmaları nedeniyle temsil güçlerini arttırabilmek için platforma ihtiyaç duyulduğunu beyan etmişlerdir. STK yapılanmalarında *tanınırlık* ve *kamusal etkililik*, kurumsal oluşumların başat belirleyicisi denilebilir. Nitekim A. Almazın “ihtiyaç sahibi ailelere yardım” amacıyla başlayan birlikteliğin, ailenin eğitimi, gençlerin eğitimi, markalaşma, legalleşme, yerel ve ulusal anlamda temsilde yer alma gibi bir dizi yeni örgütlenme şekilleriyle etkinlik ve etki alanlarını genişletme arzusu/gayreti içinde olduklarını ifade etmesi, kamusal *tanınırlık* ve *etkililik* oluşturma kaygısı olarak yorumlanabilir.

Platformun bu zamana kadar gerçekleştirdiği faaliyetler ise *İslamcılık* özelinde gelişen siyasal tasavvura göndermeler içermektedir. Platformun çatısı altındaki STK'lar eğitim, yardımlaşma-dayanışma, acil arama-kurtarma, öğrencilere yurt, burs ve eğitim desteği, ailenin korunması desteklenmesi ve bilinçlendirilmesi, hak ve özgürlükler alanında çalışmalar, konferans, seminer ve sempozyumlar, yıldönümlerinde “Darbelere karşı hayır” çalışmaları, başörtüsü eylemlerini organize ve güncel meseleler üzerine sık sık yaptıkları basın açıklamaları, Filistine destek Doğu-Batı Kardeşliği, Diyarbakır Annelerine Destek çalışmaları öne çıkan faaliyetleri olarak gözlemlenmiştir. Platform uluslararası anlamda da 2010 yılında Mavi Marmara yolcularının karşılamaları ve Mavi Marmara ve Gazze yolculuğuna fiilen katılım, Mursi yönetimine yönelik darbeye karşı kamuoyu çalışmaları ve Mısır'a giderek süreci gözlemlemek, ulusal ve uluslararası acil afet arama kurtarma çalışmalarına katılım, Ramazan ve Kurban aylarında yurt dışı yardımları gözlenen faaliyetler arasındadır.

Platform Üyelerinin Kimliksel Tercihleri Özelinde Din Siyaset İlişkisi

Platform üyelerinde öne çıkan kimliksel tanımlamaların başında *İslamcılık* gelmektedir. İkinci tanımlama ise gerçekleştirdiği veya yapmayı planladıkları faaliyet ve söylemler üzerinden açıklamalar yaparak sadece Müslüman adlandırmasını kabul edenlerden oluşmaktadır. Üçüncü kategorize ise İslam'ın, inanç, ahlak ve kültürel değerleri üzerine yapılan açıklamalar sonrası İslam ve milliyetçilik kavramlarını muhafazakârlıkla ilişkilendirerek; İslamcı-muhafazakâr, muhafazakâr-milliyetçi, muhafazakâr-mütedeyyin gibi beyanlardan meydana gelmiştir. Kimliksel tanımlamanın farklılaşmasının kaçınılmazlığı sosyal-siyasal kavramların tarihi süreç içerisinde oluşurken, değişimler geçirmesi ve tarafların farklı anlam yüklediği kavramların farklı tanımlamaları zorunlu kılmasıyla açıklanabilir (Şentürk, 2015: 17).

Platform üyelerinin faaliyet alanları ve katılımcıların beyanlarında ön plana çıkan tercihin başında *İslamcılık* gelmektedir. Bir fikir hareketi olarak İslamcılık II. Meşrutiyetten sonra örgütlü bir şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır (Aydın, 2013: 45). Osmanlının Batı karşısında konumlanışından hareketle Osmanlıcılık, İslamcılık ve milliyetçilik gibi üç siyasal tasavvur ön plana çıkmıştır (Akçura, 2019: 9-34; Göküş, 2020: 22-26). Özellikle Batı karşısında geç kalma ve yeniliği yakalayabilme refleksi, İslamcılık akımının ontolojik zemini olarak ifade edilebilir (Fazlurrahman, 1999: 18-24; Aydın, 1990: 273-284; Kara, 2003: 189-199; Mardin, (2011)). *İslamcılık* kavramı, çıkış döneminde hareketin mensuplarının kendileri için seçtikleri isim olmayıp itiraz da etmeyerek kabullendikleri bir isim olduğu ifade edilmektedir (Gökalp, 2018: 9-19). T. Z. Tunaya, (1991:15-16) *İslamcılığın* İkinci Meşrutiyet düşüncesine hâkim, siyasal ve ideolojik olduğunu beyan etmektedir. Bu anlamda İslamcılar, toplumu kendi inanç ve fikirleri doğrultusunda kurumsallaştırarak, devletin bütünlüğünü muhafaza edecek bir amaca yöneltmek istemektedir. Yine T. Z. Tunaya'ya göre İslamcılık, İslam'ın temel ilkelerine dönmekle gerçekleşecek, İslami bir Rönesans hareketine ihtiyaç olduğu tezini savunan akımdır (Tunaya, 1991: 15-16). Kemal H. Karpat (2019: 27-34) "İslamcılık/Pan-İslamcılık İslam tarihinde paraleli, benzeri olmayan görünürde zamanın, Müslümanların halifesi tarafından yönetilen Avrupa tipinde bir hürriyet ve değişim hareketi" değerlendirmesi yapmakta olup İslamcılığın ideolojik ve siyasal açıdan değerlendirmesi gereken bir hareket olduğuna vurgu yapmaktadır. Esas itibarıyla İslamcılık Osmanlının son dönemlerinde Müslümanların içinde bulunduğu zor şartlardan çıkış yolunda kaynağını İslami referanslardan alması gerektiğini savunan siyasal-sosyal bir fikir hareketinin adı olarak adlandırılıyor (Şentürk, 2015: 19). İslamcılığın dayandığı ve ulaşabildiği gönderim noktalarını kapsamlı bir tanımlamasına ise Kara'da karşılaşmaktayız. Kara'ya göre *İslamcılık*, 19. ve 20. yüzyılda, İslam'ı bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlak felsefe, siyaset, eğitim...) yeniden hayata hâkim kılmak ve akılcı bir metotla Müslümanları, İslam dünyasını batı sömürsünden, zalim ve müstebit yöneticilerden, esaretten, taklitten, hurafelerden kurtarmak; medenileştirmek, birleştirmek ve kaldırmak uğruna yapılan aktivist, modernist ve eklektik yönleri baskın siyasi, fikri ve ilmi çalışmaların, arayışların, teklif ve çözümlerin bütünü ihtiva eden bir harekettir (Kara, 1986: XV-XVI).

İslamcı veya İslami şeklinde literatürlerde karşılaştığımız sivil toplum örgütleri, İslamcılık düşüncesinin Kültürel ve Siyasal İslamcılık şeklindeki sınıflandırılmasına örnek olarak verilebilir. Nitekim gündelik hayat pratiklerinden

siyasala uzanan söylemler, İslamcılık düşüncesinin katılımcılardaki kimliksel iz düşümleri olarak okunabilir. MANAD temsilcisi işletmeci A. Almaz, “kendimizi tabii ki İslamcı olarak tanıtıyoruz. Temel hedefimiz Müslüman bir aile yapısı oluşturmak yani ilkelerimiz bu bizim” derken benzer bir ifadenin ANÇED üyesi işletmeci O. Dağ'da da görmekteyiz: “Biz çekinmeden kendimizi İslamcı STK diye tanımlıyoruz. İslami referansları öne alan, İslami endişesi olan, İslam'ı dert edinmiş, dava edinmiş STK olarak ön plana çıkarıyoruz ve kendimizi de İslami STK olarak tanımlıyoruz”. Platform temsilcisi eğitimci E. Aslan, “kendimizi doğrudan İslamcı olarak tanımlayabiliriz. Biz kendimizi baştan beri hep şöyle gördük; ‘İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun’ Ayet-i Kerimesi mucibince kendimizi hep bu şekilde konumlandırmıştık” diyerek toplumsal sorunlara İslam referanslı çözüm üretmek için toplumsal ve siyasal içerikli bir sorumluluk almaya çalıştıklarını dile getirmiştir. İHH'den H. Yıldırım, ben Müslümanım dedikten sonra, -cı eklemi gelecekse gelmeli midir, şart mıdır, şart değil midir? Orayı bilmiyorum ama ben şahsımın İslamcı olarak tabir edilmesini isterim. Yine Yıldırım devamında *Muhafazakâr* bir yapı kabul etmiyorum. Ben İslam'ı referans alan bir dünya görüşüne sahibim ifadelerini kullanmıştır. Katılımcıların ifadeleri, özel ve kamusal alana dair hayatın her alanının düzenlenmesinin kaynağı olarak İslam'ı işaret etmekte ve Siyasal İslam/İslamcılık tercihinin bilinçli bir söylem olduğunu göstermektedir (Çayır, 2015: 7).

Platform üyelerinin kimliksel tercihlerindeki İslamcılık vurgusu, İslamcılığın yerel veya ithal şeklindeki literatürel analizlere de işaret etmektedir. İMH'den mühendis işletmeci M. Ak, “Biz İslamcıyız fakat bu İslamcılığımız daha çok *yerel kaynaklara* bağlı kalmakla büyümüş, örülmüş İslamcılık olup tercüme edilen eserlerden ziyade yerel kaynaklara bağlı kalınmıştır. Hedefimiz, bu toplumun Anadolu insanının bin yıllık kadim kültüründen gelen etkileşimi, hamuru ortaya çıkarmak ve bunun üzerine de bir şeyler koyarak toplumu takva eksenine dönüştürebilmektir” diye ifade etmektedir. Ak'ın kendini bu şekilde konumlandırması, İslamcılıkla ilgili ortaya atılan tercüme eserlerden etkilenen radikal İslam, kökleri dışarıda İslam tarzı tartışmalarının yansıması olarak görülebilir (Türkmen, 2015: 135). Ayrıca Anadolu insanının bin yıllık kadim kültürü vurgusu ile kültürel değerlerle mezc edilmiş bir İslamcılık ayrımı yaptığı anlaşılmaktadır (Aslan, 2017: 254).

ADAP, Ensar Vakfı ve İMH üyesi eğitimci R. Aydın, Kendimizi ferdi olarak tanımlarken İslamcı olarak tanımlıyoruz. Muhafazakârlık bize biraz daha sığ geliyor. İslamcı bir ekolün içerisinde bulunduk, geçmişimiz de böyle bir çalışma ile

geldi diyerek İslamcılık düşüncesini muhafazakârlıktan özellikle ayırıştırmak istemesi dikkat çekmektedir. Yani İslamcılar ve Müslümanlar ifadesini mülakat esnasında seçerek kullanmasıyla ve Muhafazakârlık kavramını sığ bulmasıyla dikkat çeken R. Aydın, siyasal İslami düşüncelerini batılı kavramlardan ziyade İslami terminoloji üzerinden temellendirmeye çalıştığı görülmektedir.

Katılımcıların Muhafazakâr, Muhafazakâr-Müslüman, Muhafazakâr-Mütedeyyin ve Muhafazakâr-Milliyetçi şeklinde kimliksel tercihlerinde geçişler de dikkat çekmektedir. Türkiye'nin siyasal sürecinde muhafazakârlığın hâkim tonu, yine cari iktidarın siyasal İslamcılıktan ziyade muhafazakâr politikaları ön plana çıkarması ve milliyetçilikle muhafazakârlığın konu bazında sahip oldukları ortak kümeler bu geçişleri kolaylaştırdığı ifade edilebilir (Aslan, 2017: 249; Yıldırım, 2016: 436).

Birlik Vakfı Başkanı A. Doğru, kendilerini milliyetçi-muhafazakâr; Kutup Yıldızı'ndan mimar A. Okumuş, Milli Gençlik Vakfı, AK Parti Gençlik kolları ve TÜGVA ile olan ilişkilerinden söz ederek geçmişte ilgili olduğu STK'lar üzerinden kimliğine dair işaretler verdikten sonra insanların evlerine, kalplerine siyaset yoluyla ulaşmanın zorluğundan bahsetmekte ve muhafazakârlık tercihinin oturduğu zemini geniş kitlelere ulaşmak olarak açıklamaktadır.

Kimliksel tanımlamaların yaptıkları faaliyet alanında üretebileceği sorunlardan dolayı bazı katılımcıların İslamcı veya muhafazakâr kavramlarını kullanmaktan kaçındıkları gözlemlenmiştir. Esasında siyasal ve toplumsal talep içeren kavramlar, bireylerin temsillerini tam anlamıyla karşılayamayabilir. Bundan dolayı üçüncü bir sınıflandırma olarak faaliyet merkezli söylemden bahsedilebilir. Geleneksel veya faaliyet merkezli STK algıları, *aidiyetlerin ve faaliyetlerin kimliksel tanımlamalara kurban edilme kaygısından* beslendiği ifade edilebilir.

Meşveret grubu ve İHH ile kendisini irtibatlandıran din görevlisi A. Güzel kendini tanımlarken “sıfatlandırma yapmak istemiyorum. Ayette geçen “sizin en hayırlınız takvaca en üstün olanınızdır” düsturunca bir Müslüman olarak takvalı olmayı amaçlıyorum. Allah için çalışmayı amaçlıyorum, biz dindar bir camiyız” ifadelerini kullanmaktadır. Yine Sebilay Derneği temsilcilerinden serbest meslek sahibi M. İleri de kendilerini ifade ederken kimliksel söylemden uzak durduğu gözlemlenmiştir. ANÇED Üyesi işletmeci mali müşavir H. Kurt ise “insan zihni modern zamanlarda *etikette düşünmeye* alıştı, bir etiketleme yapmadan düşünemiyor. Yani ben o anlamda muzdarıbm” beyanı ile kimliksel söyleme karşı mesafesini belirtmektedir.

Platform üyelerinde çok farklı kimliksel söylem olmasına karşın hâkim tercihin İslamcılık olduğu gözlemlenmektedir. Din-siyaset ilişkisine yönelik 18. Yüzyıldan beri süre gelen gerilimlerin iz düşümü katılımcılar da gözükmeyle birlikte cari iktidar süreciyle birlikte otoritenin siyasal tercihleriyle ve devlet politikalarıyla uyumlu söylemlere evrildikleri ifade edilebilir. Özellikle kimliksel geçişlerin sadece muhafazakârlık ve milliyetçilik özelinde olmayıp milliyetçilik, muhafazakârlık, İslamcılık ve Müslümanlık gibi kimliksel ifadelerde yer alması bu gözlemi güçlendirmektedir.

Din Siyaset İlişkisinin Riskli Alanı: Din-Devlet İlişkisi

Din ve siyaset ilişkisinin teknik bazda irtibatlandığı ve karşılaşmaların en çok yapıldığı alan din ve devlet ilişkisinin pratiğinde ortaya çıkmaktadır. Kadim dönemlerde bu konu teokrasi başlığında veya devletin meşru kaynağı şeklinde ele alınmıştır. 18. yüzyıl modernite sürecindeki laiklik, devlet, sivil toplum, aydınlanma, cumhuriyet, şehirleşme, endüstrileşme, pozitivizm gibi kavramlar en nihayetinde dinle devletin yetki ve etki alanlarına yönelik tartışmalarını içermektedir. Devletin meşru temelini dinle oluşturulduğu, yine dinlerin devlet pratiğinden üretildiği dönemden devlet pratiğinden dinlerin uzaklaştığı veya ayrılması gerektiği gibi yoğun tartışmaların yaşandığı zaman diliminde İslamcılık fikri, konunun tartışılmasının sonucu olarak ifade edilebilir. Fakat din devlet ilişkisinin her dönem sorunlu bir ilişki olduğu unutulmamalıdır.

İslami referansları önemseyen sivil toplum kuruluşlarının devletle yani kamuyla kurduğu ilişki din siyaset ilişkisi için önemli ipuçları sunmaktadır. Bu anlamda örneklemiden toplanan verilerde bu konuda çok farklı anlayışlarla karşılaşmıştır. Bunların başında İslamcılık düşüncesinin en bariz iz düşümü şeklinde ifade edilebilen İslam'ın devlet anlayışının kaçınılmazlığını beyan edenler gelmektedir. Bir başka kategoride ise doğrudan devlet teorisi üzerine dinsel yorumlardan ziyade adalet merkezli veya geçmiş dönem iktidar süreçlerinde yaşanan sorunlar özelinde beyanlar gelmektedir. Bu yorumlar zihnî arka planında İran'daki veya başka ülkelerdeki siyasal İslamcılık uygulamalarının dine çıkan faturasına kayıt koyma arzusu yatmaktadır.

MANAD temsilcisi işletmeci A. Almaz, İslam'ın öngördüğü bir yönetim şekli, devlet yapılanması var mı? sorumuza cevaben; “var tabii ki, İslam'ın da kendine göre bir devlet sistemi var. Bu günümüzde ne kadar uygulanabilir ne kadar pratiği var bunu tartışmak lazım, şu an uygulanmakta olan İslam devleti var mı? Yok, adı İslam olan var ama kendisi İslam olan yok”. İslamcılık düşüncesi,

gelişmişlik karşısında geç kalmanın İslam’a mal edilmemesi fikrinden hareketle idealize edilen ve teorik düzlemde İslam’ın ön gördüğü bir devlet modelinin varlığını tarihten beri barındırmaktadır. Nitekim dayandığı en güçlü temellendirmenin Hz. Peygamber dönemi *Medine (site)* devleti, İslamcılık düşüncesinde idealize edilen devlet modelinin uygulaması şeklinde kabul edilmektedir (Garaudy, 1990: 9-59; Şentürk, 2015: 19; Sezer, 2011: 108-122).

Demre Kültür ve Turizm tanıtma ve eğitim Derneği, Demre İmam-Hatip Geliştirme Derneği temsilcisi R. Balcı, *Peygamber efendimiz Medine’de İslam devleti kurmuş ve bütün teşkilat ve yönetim anlayışı bize hadisleri veya sünneti ile iletilmiştir* şeklinde ifade etmiştir. Örneklelimizden 12 kişi ise İslam dininin doğrudan bir yönetim şekil ve modeli önerdiğini düşünüyor (A. Almaz, H. Yılmaz, R. Balcı, A. Doğru, O. İlhan, H. Mert, H. Yıldırım, M. Ak, M. Yüce, R. Aydın, E. Can, Y. Enes). Geneli bu modelin İslam’ın ilk dönemine; Medine toplumu, devleti örnekliğine işaret ediyorlar.

Din ve devlet karşılaştırmasında adalet ve ilkesel yaklaşım üzerinden çözümleme getirenler de olmuştur. ADAP üyelerinden Av. A. Şahin, “yönetimde asıl olanın adalet, eşitlik, çoğulculuk, birlikte yaşama kültürünü oluşturabilmenin sistemlerin isimlerinden daha önemli” olduğunu beyan ederken bu adalet tartışmasında H. Yılmaz’ın beyanında ise ilkesel olarak yaklaşımda adaletin önemli olduğunu fakat adaletin dayandığı temel paradigmanın daha önemli olduğunu ve bu adaletin fitrata uygunluğunun da ancak *İslam’da* olabileceğini belirtmek suretiyle yönetimde referansını dinden alan bir yaklaşım arzuladığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan din-siyaset karşılaştırmalarında hâkim kavram olarak ön plana çıkan adalet merkezli ve ilkesel yaklaşım söylemi katılımcılar nezdinde tek düzeyde olmadığı da gözlemlenmektedir. Nitekim bu adaletin içeriğine ilişkin vurgu bazı üyelerde modern, pozitif hukuk merkezli iken bazılarında dini kaynaklı olduğu gözlemlenmektedir.

İslam ve devlet özelinde yaşanan bu çoğulcu yaklaşım laiklikte de görülmektedir. Laiklik konusunda ideolojik bagajdan kaynaklanan teorik karşılaştırmalardan hareket etmenin yanında laikliğin Türkiye tecrübesinden de hareket edildiği gözlemlenmektedir. ANÇED temsilcisi eğitimci C. Demir, batılı kavramların siyasal hayatta referansının tamamen beşerî kaynaklı veya seküler olması ve İslam dininin ise; siyasal, sosyal, ekonomik ve ahlaki hayata dair ilke ve prensiplerin kaynağının aşkın olana yani Tanrı’nın emirlerine tabi olmayı gerektirdiğini ifade etmiştir. Bununla beraber Demir, İslam’ın siyasal zemini, adalet, liyakat ve istişaredir, bu prensipleri uygulayan her siyasal sistemle birlikte

olabileceğini ifade ederek içeriğin önemini vurgulamaktadır. Yani kaynağını dinden almak suretiyle yönetim şekillerinde modernleşmede bir sakınca görmediği kendi beyanlarında şu şekilde ifade edilmiştir: Laiklik hem bireysel hayatta hem de devlet yönetiminde, *aşkına ait direktiflerin, normların, ahlaki ve sosyal hayata dair ilkelerin olmaması* demektir. Yine Birlik Vakfı temsilcisi Av. A. Doğru, din-siyaset ilişkisi bağlamında mahiyeti itibarı ile İslam, laiklik vb. sistemlerle karşılaştırılabilmesinin mümkün olmadığını; karşılaştırılabilmesi için aynı değerlerde olması gerektiğini söyleyerek İslam dininin kaynağı itibarıyla üstün olduğunu düşünmektedir. Fakat yönetim sisteminin şekil veya isimlendirmesinden ziyade adaletin önemli olduğuna ve buradan kaynağını dinden alan, adaleti tesis eden, Asr-ı Saadet dönemi vurgularından siyasette dinin belirleyici olması arzusunda olduğunu beyan etmiştir.

28 Şubat'tan İktidar Sorumluluğuna Kimliksel Temellendirmeler

Sivil toplum kuruluşlarının din-siyaset çözümlemesinde en dikkat çeken içerik, örneklemin 28 Şubat ve cari iktidarla ilişkisindeki değişim çizgisinde gözlemlenmiştir. 28 Şubat sürecinde yaşanan sorunlar ve 28 Şubat algısı, İslami referanslı sivil toplum kuruluşlarının din-siyaset ilişkisinde ve kendi kimliksel tanımlamalarında çok belirleyici olmuştur. 1990'lı yıllar, Türkiye sivil toplum çalışmalarının artarak devam ettiği dönem olması bakımından önemli bir zaman dilimidir. Buna karşın ülke yönetiminde siyasal krizlerin yoğun olduğu bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Esasında süreç 1980'li yıllardan başlayan bir değişim hikâyesidir. 1980'li yıllarda devletçi anlayışa karşı gelişen liberalizm, demokratikleşme, insan hak ve özgürlükleri, çevreyi ve doğayı koruma, kadın hakları gibi temaların yanı sıra sivil toplum, din ve vicdan özgürlüğü de dönemin aydınlarının önemli gündem maddelerini oluşturmaktadır. Devlet yöneticilerinden özellikle Özal, liberalizm ve sivil toplum savunucusu olarak dikkat çekmektedir. Yeni oluşan bu sivilleşme atmosferinde, siyasal ilişkileri zımni olarak devam eden İslami gruplar; dernek, vakıf, platform vb. kurum ve kuruluşlar aracılığıyla resmi düzeyde siyasal katılımcılığın paydaşı olmaya başlamıştır. Ancak “İslamcılar” sivilleşmeleri ve siyasal alanın paydaşlarından biri olma faaliyetleri 28 Şubat 1997 darbesiyle önemli bir travma yaşamıştır (Çaha, 1997: 28-63; Tekeli, 2005: 20). ADAP platformu üyeleri 28 Şubat sürecinde bir şekilde sorun yaşamışlardır. Devlette din ve inanç özgürlüğünün garantisi olarak görülen laiklik gerekçe gösterilerek din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması şeklinde bir söylem geliştirirken uygulamada devlet; bürokrasi ve siyasal iktidarların da gönüllü veya

zoraki katılımlarıyla kendi istedikleri kadar bir din anlayışı ikame etme çalışmaları İslami kesimlerin zor zamanlar yaşamasına neden olmuştur.

Üyelerden A. Güzel, O. Dağ ve B. Uygur, insan hak ve özgürlüklerine, inanç özgürlüğüne yapılan müdahaleleri ve bu süreçte yaşanan sıkıntıların şiddetini kendi yaşamışlık ve gözlemleri üzerinden; yine aileleri de etkileyen süreçlerden bahsetmişlerdir:

O süreçte imamdım, çok büyük baskı gördük. Okulum devam etmesine rağmen beni zorla askere gönderdiler. Askerde de çok büyük ıstırap gördük. 28 Şubat sürecinden sonra da gördüğümüz zulümler hep belleğimizde kaldı, hiç unutmadık. Beni öldürtmek için bir suikastçı ayarlamışlar. Suikastçı ile günlerce beraber nöbet tuttuk. Çocuk daha sonra bana kendi itiraf etti. Bir daha da seni ömür boyu görmem dedi ve o zamandan beri birbirimizi görmedik. Böyle bir süreçten çıktık geldik. Çok kayıplarımız oldu (A. Güzel).

Bu ve benzeri mağduriyet hikâyelerine hemen hemen bütün üyelerin ifadelerinde rastlanmıştır. Fakat 28 Şubat sürecinde yaşanan sorunlar hem öz eleştiri yapma hem de kimliksel yoğunlaşma anlamında öğretici bir imkân da bürünmüş gözükmektedir. Üyelerden R. Balcı, A. Doğru ve E. Can, 28 Şubat'ta yapılan baskı ve zulümlerin olduğunu ayrıntıya girmeden işaret ederek bu müdahalelerden sonra sivil toplum olarak kendilerine dönük öz eleştirilere yönelmeleri dikkat çekiyor. Öz eleştiriye örnek olması adına iş adamı R. Balcının beyanları dikkat çekmektedir:

28 Şubat döneminde birçok cemaat ve dernek bulunmaktaydı ama 28 Şubatçılar vitrine bir taş attı vitrinde hiçbir şeyin olmadığını gördük. Birçok teşkilat darmadağın oldu. Teşkilatlı ve belli prensibi olanlar çalışmalarına devam etti. Prensipli teşkilatlar devlet zulmü görseler de yılmadılar hedefleri için inandığı yolda çalışmalarına devam ettiler, etmektedirler.

Her bir katılımcının 28 Şubat'ta yaşadığı sorunları tek tek buraya almaktansa ön plana çıkan içerik şu şekilde ifade edebilir: Din ve vicdan özgürlüğü, inanç özgürlüğü kapsamında değerlendirdikleri; Kur'an kursları ve imam hatip okullarının kapatılması, dernek ve vakıflar aracılığıyla siyasal sisteme katılma arzularının engellenmesi, başörtüsü takma, namaz kılma vb. ibadetleri nedeniyle irtica gerekçesiyle meslekten ihraç edilme, eğitim haklarının hem sivil hem de resmi alanda engellenmeye çalışılması, siyasal sosyal alanlardaki müdahaleler ve ekonomik alandaki bürokratik engeller, süresiz tutuklamalar ve can güvenliği gibi

şikâyetlerin dile getirildiği dönemde; hak, hukuk, adalet, eşitlik, özgürlük ve insan hakları gibi kavramların hiçe sayıldığı mağduriyetlerin ön planda olduğu gözlenmiştir.

28 Şubat'ın hemen sonrasında İslami referansları önemseyen muhafazakâr yönetimin iktidara gelmesiyle birlikte İslamcı STK'lar için travmayı hafifletici bir süreç ve devletle irtibatın yoğunlaşması başlamıştır. Hem örneklem olan ADAP platformunun hem de 2002'den başlayan Ak Parti iktidarının siyasal söylemlerinde 28 Şubat ile hesaplaşılması, mağduriyetlerin telafi edilmesi ve muhafazakar nesil yetiştirilmesi adına kader birliği vardır. Bu ontolojik zemin din ve siyaset ilişkisinin analizine yönelik oldukça zengin içerikler üreten pratikler ortaya çıkarmıştır. Yaşanan süreci akademik bir başlığa çekme ve kavramsallaştırma anlamında *İslami referansları güçlü STK'ların iktidar üzerinden devletle barıştığı hatta devletleştikleri* ifade edilebilir. ADAP üyelerinden eğitimci E. Aslan, 2002 öncesi fikir dünyalarında demokratik usullerle İslami mücadele olmayacağına inanılan ekoller içinde olduklarını ifade etmektedir. Fakat 28 Şubat sürecinde yaşadıkları zor şartları özetledikten sonra o dönemin şartlarında önlerine çıkan siyasal temsiller içinde kendileri gibi düşünen ve yaşayan insanlardan oluşan AK Partiyi görünce içinde bulundukları şartların da zorlamasıyla AK Partiye destek olmayı bir çıkış yolu olarak gördükleri şu beyanlarından anlaşılmaktadır:

28 Şubat dönemi zirve yaptığına artık gına geldi. Artık bitsin bu zulüm dediğimiz bir dönemdi. Buna bir de ekonomik krizler ve ahlaki dejenerasyon eklenince iyice bunaldık. Ondan sonra böyle bir yönetici gelince biz beklentimizin çok çok üzerinde huzur yakalamış olduk. Bunun tadını on sene yaşadık.

Eğitimci E. Aslan, 28 Şubat sonrası AK Parti ile başlayan dönemin İslamcı STK'lar üzerine etkileri veya sivil toplum kuruluşlarının iktidarla olan ilişkileri ve doğurduğu sonuçları değerlendirmek üzere sorulan sorulara verdiği cevaplarda iktidarın makul yaklaşımlarının kurumsallaşma sürecini hızlandırdığını, kurumsallaşmanın kurum ve bireyler arası iletişimi kuvvetlendirmesi, yasakların kalkıyor olmasıyla yaklaşık 10 yıl göreceli bir huzur yaşadıklarını belirtmektedir. Fakat bu süreçte kendilerini tekrar sorgulama ihtiyacı hissettiklerini ve sonuçta resmileşmenin kendilerinde; “samimiyet, feragat ve fedakârlık” konusunda olumsuz etkiler oluşturduğunu; özellikle kurumlaşmanın sonucu gelişen “devlet projeleri” kapsamında alınan paralar nedeniyle; kurumlara girdi sağlayan “ekmek teknesi”

gözüyle bakmaya başlayanların olması, sivil toplum faaliyetlerine samimiyetten daha çok şekilsel bir boyut kazandırdığını bir öz eleştiri şeklinde ifade edilmiştir.

28 Şubat ve sonrasında kıyaslanmasında Demir'in ifadeleri dikkat çekmektedir:

28 Şubat bütün İslamcı yapıları derinden etkiledi. Ulusal ve seküler (laik) bir yapıya mensup devlet yapılanması ile İslami söylem arasındaki farklılıklar devlet lehine büyük oranda değişti. AK Parti tecrübesi ile de bu farklar tamamen devlet lehine olacak şekilde maalesef ortada kalmış gibi duruyor. Yani Ulusal söylemler tamamen, Seküler söylemler ise 'ama fakat'larla bizim söylemlerimiz haline gelmiş gibi duruyor.

İslamcı STK'ların kamuda bürokrasi yoluyla yer alıp 28 Şubat süreciyle hesaplaşırken din-siyaset ilişkisine sekülerleşme kavramı üzerinden içerik ürettikleri ifade edilebilir. Özellikle orta sınıflaşan, kamusal imkânlarla açılmak isteyen ve de ulaşan 28 Şubat'ın *ötekileri*, kaçınılmaz olarak cumhuriyetle, laiklikle, kamusal sermayeyle, seküler temsillerle ortak mekânda yer almak ve zihinsel esneklikler kurmak zorunda kalmışlardır. Bu yakınlığın ürettiği bedel ise bazı zamanlarda özgün ve özgür duruşlarını kaybetmekle ödenebilmektedir. Yine iktidar sürecinde ideolojik söylemlerinin sorgulanmasının yanında bu değişim üzerinden kendilerini sorguladıklarını A. Güzel'in ifadelerinde görülmektedir:

Şimdiki iktidarda ilk dönemlerde bir şeyler elde ettik gibi düşündük, bir rehavete kapıldık. Elde ettiklerimizin de elden kayıp gittiğini gördük, şu anda Müslümanların yeniden dirilişe ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Özgürüz ama davayı kaybediyoruz, müminler artık birbirlerinin derdini düşünmez oldu. Rahatız ama çalışmayı bıraktık. Bu iktidar bizim iktidarımız, iktidar yapar dedik, rehavete kapıldık. Bir kısmımız da makam, mevki, para gibi bir şeyler elde etme gayreti içine girdi.

28 Şubat'ın ürettiği mağduriyetler, bugünkü politik ve toplumsal uygulamalara yönelik sukut etmeyi sağladığı, kazanımları kaybetme korkusu ürettiği ve eski günlere dönme kâbusu hissettirdiği gözlemlenmektedir. Vamık Volkan, (2009: 66-74) (geniş grup) kimliğin(in) oluşumunda *seçilmiş zaferler ve seçilmiş travma/örselenmeler* kavramlarını kullanır. Kavramların geniş anlamına örnek vermek gerekirse, *Malazgirt Savaşı Türkler için seçilmiş zafer, Bizanslılar içinse seçilmiş travmadır*. Bir olayın *seçilmiş travma* özelliği kazanabilmesi için olayı yaşayan grubun kayıp duygularını ve bununla bağlantılı olarak ortaya çıkması

gereken yas duygularını yaşayamaması gerekmektedir. *Eğer yas, yaşanmışsa travmanın etkileri biter ve seçilmiş travma olmaktan çıkar.* Ama herhangi bir acı hiçbir zaman unutulmaz ve abartılı şekilde mitleştirilerek sürüp gider. Bu tür acılar, gerek grubun bilincinde gerekse de bilinç dışında paylaşılarak o grubun kimliğinin içinde yer alır. Seçilmiş olmasa da travma, kimliğin bir parçası haline gelir (Çevik, 2010: 17-18).

28 Şubat, ADAP platformu üyelerinin kimliksel tanımında etkili bir söylem olarak karşılaşılmıştır. Ülke tarihinde doğrudan dindar kesime yönelik darbeyi temsil eden 28 Şubat'ın, sadece oluşturduğu mağduriyetlerle değil bin yıl sürecek (politik-psikolojik) söylemiyle (seçilmiş) bir travma yarattığı söylenebilir. Ama bu travmanın, yakın dönem iktidar sürecinde o zamanın aktörlerinin yargılanması ve mağdurların haklarının iade edilmesiyle etkisinin kaldırılması veya azaltılması istenilmiştir. Hem bu iktidar süreci politikaları hem de 28 Şubat'ın bin yıl sür(e)memesi, olayın lisanınca bir yas tutma anlamına gelir. Çünkü dindar kesimin zihninde 28 Şubat'ın bin yıl süreceği söylemi/korkusu, travmaya seçilmişlik özelliği katan bir söylemdi. Fakat en başında seçilmişliği tartışmalı da olsa bu süreç, dindarların zihin dünyasında ve bugünkü aidiyet/kimlik söyleminde çokça kullanılmaktadır. Bu tür acılar, grup kimliğinin önemli bir söylemi olurken her an yeniden üretilmektedir.

Mali Kaynak: Din-Siyaset İlişkisinin Derin Hikâyesi

Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisinin hazırladığı “Sivil Toplum Örgütleri” adlı kitabın “Başyazı” bölümünde (2001: 32) sivil toplum örgütleri mali kaynakları açısından sınıflandırılırken kamuoyu, kamu fonlaması ve fon toplayıcı STÖ'ler şeklinde yapılmıştır. Bu sınıflamayla STK'ların söylemlerinden oluşturduğumuz sınıflamanın örtüştüğü görülmektedir. İktidarların bazı STK'ları kamuya yararlılık kapsamına alması ve bazı STK'lara açıktan yardımda bulunmaları kamuoyu oluşturmanın başka bir ifadesidir. Yine fon toplayıcı STÖ'leri de gönüllü kuruluşlar kategorisinde değerlendirmek mümkündür. Mali kaynaklar ve iktidar ilişkisini gösteren farklı verileri yukarıda zaman zaman farklı başlıklarda değinilmiş olsa da doğrudan mali kaynakları sorulduğunda alınan cevaplar, dolaylı verilerle karşılaştırma imkânı sunmuştur. Bu da STK'ların iktidar ilişkisini mali kaynaklar bakımından daha anlaşılır kılmıştır. Üyelerin “Mali kaynaklarınızı nasıl oluşturuyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplarda ittifak ettikleri nokta sivil toplum kuruluşlarının mali kaynaklarını kendilerinin ve gönüllülük esasına göre oluşturduklarıdır. Hatta iktidarlardan alınacak desteklerin özgünlüklerini ve özgürlüklerini sınırlayacağını düşünmektedirler. Fakat bu

bağlamda her ne kadar platform temsilcisi E. Aslan ve H. Yılmaz hiçbir devlet yardımı almadıklarını ve bunun kedilerini güçlü ve etkili kılan en bariz özellikleri olduğunu söylesele de üyelerin beyanına göre 13 derneğin, merkezi ve yerel yönetimlerle ortak projeler yaptığı görölmektedir. Yine E. Aslan'ın, İYAK'ın ve İMH'nın yönetiminde, H. Yılmaz'ın ise Beyaz Baston Derneğinin yönetiminde olduğu farklı sorulardaki cevaplardan tespit edilebilmektedir.

İş adamı R. Balcı projeler için imam hatip okulları ve sivil toplum kuruluşları olarak tüm devlet kurumlarıyla rahatça görüşmekteyiz derken, doğrudan kaynağımız gönüllüler ve üyelerimizin yardımlarıdır demiştir. Av. A. Doğru mali yönden doğrudan destek almıyoruz ama birtakım faaliyetlerde kolaylıklar sağlanıyor; belediyelerden otobüs, sosyal yardımlar veya salonları kullanma gibi dolaylı yardımlar alınıyor. Bu destek doğrudan cebinize giren bir para değil, cebinizden para çıkmasını engelleyen bir destek. Birlik Vakfı ve pek çok STK'da bu yapılıyor.

STK'lar her ne kadar gönüllü birlikler olsa da mali açıdan bir külfeti söz konusudur. Hem mali kaynak bulabilme hem de kamunun bazı yüklerini almak için iktidarla kurulan ilişki, kaçınılmaz olarak söylem birlikteliğini doğurmaktadır.

Geçmiş yıllarda terör örgütü muamelesi gören sivil toplum gruplarının zımni olarak yürüttükleri faaliyetleri, iktidarın sağladığı hukuki ve idari yasal zeminin sağladığı imkânlarla daha kolay yapabilmektedirler. İktidarın sağladığı hukuki, idari, siyasal ve toplumsal meşruiyet ile resmi ve açıktan faaliyet yapabilir durumda olmaları ve bu STK'ların önemli bir kısmının kamuya yararlılık statüsüne alınmaları, STK'ların daha kolay toplumsal karşılık bulmaları “Kamuoyu fonlamasıyla” birebir örtüşmektedir. İktidarın taraf olması neticesinde yöneticilerin bazı STK'lara açıktan bağışta bulunmaları da gönüllü bağışçılığı yönlendirmekte ve desteklemektedir. STK'ların, akredite edilmeye yaşadıkları pozitif ayrımcılık için düşünce anlamında ayrımcılığa karşı olduklarını belirtmelerine rağmen devlet kurumları ve uluslararası kurumların fonlarına ilgi ve iştirakleri gözlemlenmektedir. Bazıları bu durumu gerekçelendirirken iktidarlara yakın STK'ların menfaatlenmelerinin bir gelenek olduğunu ifade edilirken bu dönemde en azından diğer ADD. ÇYDD vb. STK'lar ötekileştirilmediğini beyan etmişlerdir. Diğer taraftan geçmiş dönemler dışlanmışlıkların telafisi anlamında pozitif ayrımcılığı kendilerine hak gördükleri ise üyelerin bazılarının söylemlerinden anlaşılmaktadır. R. Balcı, iktidarı desteklemelerine rağmen yeterince destek görmediğini beyan etmiştir. A. Doğru, H. Mert ve H. Kurt başta olmak üzere bazı üyeler, doğrudan nakdi yardım olmasa da dolaylı olarak yapılan aynı yardımların cepten para çıkmadan birçok faaliyetin yapılmasına imkân sağladığını belirtmişlerdir. Bu dolaylı

yardımların da sivil toplum kuruluşlarında iktidarın doğru veya yanlış her durumunu olumlama veya onaylama yanlısına sebep olduğu beyanlarında tespit edilmiştir.

Sonuç

Sivil toplum- iktidar ilişkilerinde sivil toplumun önemli bir kısmını teoloji eksenli STK'lar ve çalışmamız özelinde İslamcı STK'ların oluşturmaktadır. Doğal olarak bu STK'ların iktidar ilişkisi konunun din-devlet ilişkisi bağlamında değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Din ve siyaset ilişkisi, teori ve uygulama bazında birbirlerinden çok farklı kabuller içermektedir. Dönemsel okumaların ilişki zemini problematik alanların çeşitlenen birçok konu olagelmesine sebep olmuştur. Kadim dönemlerde dinle siyasal alan, sosyal hayat ortak kümesinde yer yer gerilimler taşısa da karşılıklı meşrulaştırım fonksiyonunun da görece bir konsensüse sahip olduğu söylenebilir. Moderniteyle birlikte din ve siyasal alanlar farklılaşma zemininden ayrışma ve çatışmaya evrilirken bu ilişkinin problematik alanları laiklik, devlet, aydınlanma, cumhuriyet, pozitif hukuk, sivil toplum, sekülerlik gibi konu başlıklarında kendini göstermiştir.

Güçlü kamu otoritesi karşısında toplumsal alanların görece özerk ve sivil perspektifte bir felsefi altyapıdan hareketle sivil toplum tasavvurunun kurumsal şekillenışı ise sivil toplum kuruluşları (STK) olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu karşılaşma 17. ve 18. yüzyıl toplumsallığının bir yansıması olup Batıda ortaya çıkan toplumsal sözleşme, rasyonelleşme, pozitif hukuk gibi imkânların ürettiği bir sonuçtur. Bu anlamda sivil toplum kuruluşları her bir toplum özelinde kendine özgü bir formda olurken devletle, kamu otoritesiyle uyuşan veya çatışan söylemlerine şahit olunmuştur. Esasında sivil toplum kuruluşları, teorik düzlemde sivil alanın organizasyonunu sivil felsefeyle örgütlemeyi hedeflemekle birlikte pratikte ideolojik, dini ve siyasal bagajlardan kurtulamamışlardır. Bu noktada sivil söylemin devlet felsefesinden uzak olmaları ve çatışmalarının zorunlu olduğu gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Bununla beraber sivil toplum kuruluşlarının ideolojik bagajları, siyasal manevralara altyapı sağlama fonksiyonları, kitlesel terör faaliyetlerinin meşrulaştırım aracına dönüşmesi gibi örnekler sivil perspektiflerin veya sivil toplum kuruluşlarının özgün ve özgüllüğünü tartışma konusu yapmıştır. Din-siyaset ilişkisi zemininde sivil toplum-iktidar ilişkisinde görülen problemlere örneklemimizi oluşturan Akdeniz Dayanışma platformu (ADAP) analizinde 18. yüzyıl din ve siyaset tartışmasının yaşandığı dönemin İslamcılık olarak ifade edilebilen felsefi kabulün iz düşümleri olarak görülebilir. Fakat toplumsal değişimin etkileri Sivil toplum kuruluşlarının Klasik dönem İslamcı söylemlerinin kamusal ve toplumsal alanda meşruiyet/meşrulaşım veya tanınırlık, etkinlik arzularıyla İslamcılıktan

muhafazakârlık, muhafazakâr-mütedeyyin, muhafazakâr-milliyetçilik söylemlerine doğru değişimlerini zorunlu kıldığı anlaşılmaktadır. Örneklemleri oluşturan sivil toplum kuruluşlarının iktidarın söylemleriyle örtüşen İdeolojik kabulleri (muhafazakâr nesil, dindar nesil, aile yapısının korunması, ülkenin toprak bütünlüğü vb.) ve siyasal erkin oluşturduğu doğrudan veya dolaylı bürokratik, ekonomik kazanımları kaybetme korkuları, Seküler zihniyetin dayatmaları ve 28 Şubat sürecinin oluşturduğu travmaların devam eden bilinçaltı etkileri siyasal eklemelenmeyi ve eklemelenmenin meşrulaştırım gerekçesini oluşturmuştur. Siyasal eklemelenmenin sunduğu imkânlar, STK'lar ve temsilcilerinin farklılıklarına rağmen birlikte söylem ve eylem geliştirebilme kabiliyetleri, toplumsal ve siyasal etki oluşturma bilme imkanları siyasal dayanışmayı pekiştirmeye sebep olmuştur. Buda geçmiş dönemlerdeki zımni olarak gerçekleştirdikleri sivil toplum faaliyetlerinin legal/resmi zeminde değişen dönemsel iktidar değişimlerinden etkilenmeden devam ettirebilme arzularıyla birleşince sivil toplum kuruluşlarının kabul görmüş tüzükleri ve mali kaynakları açısından devlet tarafından denetlenmeleri talebini oluşturmuştur. Fakat bu denetlemenin askeri disiplinden ziyade sivilcilik koşullarının felsefi donanımına sahip sivil ekipler tarafından gerçekleşmesini istemektedirler.

90'lı yıllarda resmileşme ve kurumsallaşma sürecine dahil olan İslami STK'lar 28 Şubat sürecinde kesintiye uğrayan faaliyetlerinin AK Parti iktidarıyla cumhuriyetin kuruluşundan bu güne ilk defa hukuki, idari kolaylıklar sonucu devlet imkanlarıyla buluşmaları zihin dünyalarında devlet-siyasal iktidar ayrışmasına sebep olmuştur. Bu durum da devlet ülke bütünlüğü şemsiyesi altında demokratik zeminde siyasal iktidar değişimlerine odaklanmalarına dönmüştür. Ötekileştirici ve dayatmacı anlayışa dayanan batılılaşma/sekülerleşme ideolojisinin adeta terörize ettiği toplumsal kesimler sunulan fırsat eşitliği ve kucaklayıcı yaklaşımlarla demokratik idari sistemin ve seküler kurumların benimsenmesi sağlamıştır. İslamcı STK'ların Hz. Peygamber dönemine atıfları, ilk dönem vurgularına dayanan “İslami devlet” düşüncelerinin ontolojik zeminini ve sivilcilik anlayışlarının ontolojik zemini olarak ise “Medine toplumu” ve ilk Müslümanların Necaşi'nin kiralığına sığınma örnekliliği üzerinden hareketle oluşturulduğu gözlenmiştir. Güncel sistemlerle barışma gerekçelerini “devletin dini adaletidir” düşüncesinden hareketle hukukumuzu gözetken seküler kurumsallaşmada ve birlikte yaşamda sakınca görmüyoruz-a dönmüştür. Aslında yasalar ve güvenlik tedbirleriyle gerçekleştirilemeyen değişim ve devrim yasalarının vazgeçilmez şartı laiklik yorumlanarak kabul edilmiş ve sekülerleşme içselleştirilmiştir. Ancak sivilleşme yerine otoriterleşme eğilimi ve dini referansların yok sayıldığı hukukileşme izlenimi

ve ideolojik sekülerleşme STK'lar da yeniden bir sorgulama sürecine işaret etmektedir.

Kaynakça

- ADAP, "Hakkımızda". <http://www.adapplatformu.org/hakkimizda/> (erişim tarihi: 10.04.2020).
- Akçura, Y. (2019). *Üç Tarz-ı Siyaset*. Karbon Kitaplar: İstanbul.
- Arslan, A. (2017). *Kibleyi Kaybettiren Dönüşüm*. Beyan Yayınları: İstanbul.
- Atay, R. (2012). *Ernst Troeltsch'in Din Felsefesi*. Yayınevi: Ankara.
- Aydın, E. (2013). *İslamcılık ve Din Politikaları*. Literatür Yayınları: İstanbul.
- Aydın, M. S. (1990). "Fazlur Rahman ve İslam Modernizmi". *İslami Araştırmalar*. 4/4.
- Coulon, A. (2010). *Etnometodoloji*. çev. Ümit Tatlıcan Küre Yayınları: İstanbul.
- Çayır, K. (2015). *Türkiye'de İslamcılık ve İslami Edebiyat*. İstanbul. Bilgi Üniversitesi: Yayınları, İstanbul.
- Çevik, A. (2010). *Politik Psikoloji*. Dost Yayınları: Ankara.
- Fırlıklı, E. R. (1997). *Din ve Devlet İlişkileri*. Muğla Üniv. Rek. Yayınları: Muğla.
- Garaudy, R. (1990). *İslam ve İnsanlığın Geleceği*. çev. C. Aydın Pınar Yayınları: İstanbul.
- Garfinkel, H. (1967). *Studies in Ethnomethodology*. Prentice Hall, Inc.: New Jersey.
- Gordon, S. (2020). *Sosyal Bilimler Tarihi ve Felsefesi*. çev. H. Kösebalaban ve Ü. Tatlıcan, Küre Yayınları: İstanbul.
- Gökarp, Z. (2018). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. Karbon Kitaplar: İstanbul.
- Göküş, Ş. (2020). *Türkçülük Akımında Eğitim ve Din Eğitimi*. İlâhiyat Yayınları: Ankara.
- Hobbes, T. (1998). *Leviathan*. Oxford University Press: New York.
- Kara, İ. (1986). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*. Risale Yayınları: İstanbul.
- Kara, İ. (1994). *İslamcıların Siyasi Görüşleri*. İz Yayınları: İstanbul.
- Kara, İ. (2003). *Din ve Modernleşme Arasında*. Dergâh Yayınları: İstanbul.
- Karpat, K. H. (2019). *İslam'ın Siyasallaşması*. Timaş Yayınları: İstanbul.
- Köktaş, M. E. (1997). *Din ve Siyaset*. Vadi Yayınları: Ankara.
- Mardin, Ş. (2011). *Türkiye'de Din ve Siyaset*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Miller, D. (1995). "Sivil Toplum". *Blackwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi II (K-Z)*. Ümit Yayıncılık, Ankara, 2. Cilt, 288.
- Mosca, G. (2019). *Siyasi Doktrinler Tarihi*. çev. S. Tiryakioğlu, Bilge Yayıncılık: İstanbul.
- Rahman, F. (1999). *İslam*, çev. M. Dağ-M. Aydın, Ankara Okulu Yayınları: Ankara.
- Rousseau, J. J. (1999). *Toplum Sözleşmesi*. çev. A. Erenuluğ, Öteki Yayınları: Ankara.
- Sezer, B. (2011). *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı*. Kitabevi: İstanbul.
- Sivil Toplum Kuruluşu, https://fr.wikipedia.org/wiki/Organisation_non_gouvernemental (Erişim tarihi: 20. 11. 2021).
- Sunar, L. (2018). *Türkiye'de İslami STK'ların Kamusal Yapı ve Faaliyetlerinin Değişimi*. Elektronik ISBN 978-605-65233-8-0 (Erişim tarihi: 28/05/2020)

- Şentürk, H. (2015). *Türkiye’de İslami Oluşumlar ve Siyaset İslamcılık*. Çıra Yayınları: İstanbul.
- Tunaya, T. Z. (1991). *İslamcılık Akımı*. Simavi Yayınları: İstanbul.
- Türkmen, H. (2014). *Türkiye’de İslamcılık ve Özeleştiri*. Ekin Yayınları: İstanbul.
- Türkmen, H. (2015). *İslami Uyanış Sürecimiz ve İslamcılık Söyleşileri*. Ekin Yayınları: İstanbul.
- Uslu, Ş. (2004). “Laiklik- Din İlişkisi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 16(16): 255-250.
- Vergin, N. (2003). "Din ve Devlet İlişkileri: Düşüncenin Bitmeyen Senfonisi", *Türkiye Günlüğü*. 72, Ankara.
- Volkan, V. (2009). *Körü Körüne İnanç*. çev. Özgür Karaçam, Okyanus Yayınları: İstanbul.
- Wallace, R. A. & Wolf, A. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. çev. L. Elburuz & M. Rami Ayas, Doğu Batı Yayınları: İzmir.
- Yıldırım, E. (2016). *Neoliberal İslamcılık*. Pınar Yayınları: İstanbul.